

tydning for danskheden i grænselandet. De unge Sønderjyder mødte paa de danske skoler med en egen sindets friskhed; for dem var alt nyt og maatte virke stærkere end paa mange kongerigske elever. Højskolens idealer om et frit folkeligt liv uden statsindgreb og statskontrol fik større glans og dybere glød, naar de var bestemmende for opbygningen af rammerne for en national tilværelse i kamp mod den tyske stat, saaledes som tilfældet var i Sønderjylland. I kongeriget maatte virkningen være svagere, fordi man ikke stod over for en virkelig modstander. Højskolens virkning indskrænktes ikke alene til de unge, der besøgte den, men spredtes videre gennem forsamlingshuse og møder i hjemmene. Dog maa der gøres det forbehold, at højskolens form særlig passede for landdistrikterne; i købstæderne slog den ikke paa samme maade an. I det hele taget var det her vanskeligere at holde den levende forbindelse med kongeriget vedlige. Der var ved at opstaa en kløft mellem land og by, hvad der i det lange løb kunde blive farligt.

Hans Lund slutter sit afsnit med en skildring af verdenskrig og genforening. Det afgørende, der skete i 1920 var, at Danskerne for første gang i umindelige tider opnaaede overensstemmelse mellem stat og folk. Vel blev der mindretal tilbage paa begge sider den nye grænse; men i store træk naaedes den afklaring, som under gunstigere vilkaar maaske kunde være naaet et halvt-hundrede aar før.

Sønderjyllands Historie er ikke endt ved 1920. Et nyt afsnit modnes i disse aar til historisk behandling. Derfor skal til slut det ønske fremsættes, at redaktionen, nu da krigen er forbi, igen vil træde sammen og drage omsorg for, at der udgives et 6. bind om tiden mellem de to store krige.

Troels Fink.

Kong Christian VIII.s Dagbøger og Optegnelser. Udgivet af Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie ved Axel Linvald. I. 1799–1814. Kbh. 1943. XVI + 667 Sider. — Axel Linvald: Christian VIII. Den unge Prins 1786–1813. Kbh. 1943, 277 Sider.

Det er en stor Opgave, der er skænket Rigsarkivar Linvald med Christian VIII.s Papirer. Stor baade i Omfang og i det, der skal naas. Rent arbejdsmæssigt er det en betydelig Indsats, der vil kræves. Kongens Tilladelse til at benytte Christian VIII.s i Rigsarkivet bevarede Dagbøger og Papirer blev givet Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie 1929, og først

fjorten Aar efter foreligger første Bind af Udgaven og af Rigsarkivarens dermed sideordnede Monografi. Selv om Forfatteren, efter hvad han siger i sin Bog, endnu kun har naaet at gennemarbejde Materialet indtil 1814, kan der næppe bebrejdes nogen noget med Hensyn til Farten. Det er indlysende, at saa stort et Stof som det her foreliggende kræver en fast Haand og en fast Metode fra Begyndelsen, og sligt naas ikke i en Haandevending. Man tør forvente, at Resten af Arbejdet vil kunne ske i adskilligt hurtigere Tempo (hvis da ellers de unormale Tidsforhold tillader det), men givet er det, at det vil tage en stor Part af sin Forfatters Liv. Med det samme er det givet, at det, fuldendt efter Ønske, vil blive et Livs Bedrift.

Stoffet er, som sagt, stort. Det, der staar til Raadighed ud over de officielle Arkiver og andre Kilder, trykte og utrykte, overgaar langt, hvad der findes for nogen anden dansk Konge. Linvald gør Rede for det i sin Monografi S. 27—32. Der er Dagbøger fra Aarene 1799—1806, 1814 og 1819—48, for den længste Periodes Vedkommende supplerede med Brev- og Regnskabsbøger, desuden lange Rækker af større Hæfter med Optegnelser af historisk Art vedrørende bestemte Begivenheder eller Situationer, fremdeles en Mangfoldighed af halvt private og halvt officielle Akter, som for en Dels Vedkommende havde haft deres naturlige Plads i officielle Arkiver, talrige Brevkoncepter og endelig 100.000 Breve fra flere Tusinde Brevskrivere.

Dette rige Materiale, der kun spredt og i ringe Grad har været benyttet af tidligere Forskere, er som en Himlens Gave faldet i Linvalds Turban, endnu før han i Kraft af sin Stilling fik fortrinsvis Adgang til det.

Men som Stoffet er uhyre, er Opgaven det ogsaa. Der kunde være Konger, for hvis Biografi selv et vældigt Materiale ikke lovede stort ud over den nøgne Sandheds Erkendelse. Ikke saadan med Christian VIII. Paa en sølsom Maade staar denne Konge midt i det 19. Aarhundredes Historie med et Janushoved — som et Fyr, der lyser baade tilbage og frem. I sit Aandsliv saa han tilbage til det 18. Aarhundredes Humanisme og frem mod det 19.s Liberalisme. Han havde selv svært ved at vælge, eller rettere sagt, han kunde det ikke og burde ifølge sine Anlæg ikke gøre det. I ham og om ham brydes Bølgerne. Historien magede det saa, at denne splittede Sjæl blev Konge i en Overgangstid og døde i de sidste Sekunder, før et Valg mellem gammelt og nyt syntes uundgaaeligt. Meget af Danmarks Historie i det sidste Aarhundrede har sin Fuldbyrder og sin Bebuder i Christian VIII. Hans Regeringstid er som den tidlige Sommermorgen, Natten er

gaaet, Lys kæmper med Skumring, det dæmmer, men ingen kender endnu Sky eller Vejr, gaar det mod Sol eller mod Skygge? Hvis det er Historiens Opgave at spore Udviklingens Traade og finde dens Udspring og Virkning i Statsmandens Sind, saa er Christian VIII.s Historie et Emne blandt de største. En Sjæl og et Folk i Støbeskeen. Kampen mellem Pligt og Lyst, Historie og Fantasi, en vældig Skæbnes tunge Vinger løftende sig i Horisonten over et smilende Land. Alle Momenter findes i Billedet — det gælder om at se og skildre dem.

Som Axel Linvald har opfattet sin Opgave, er den dobbelt. Dels leder han en Udgave af Kongens Dagbøger og Optegnelser, hvoraf første Bind foreligger, og som maa antages at ville fylde endnu fire-fem Bind, dels vil han jævnsides med Udgaven skabe en Monografi over Kongen. Dens første Bind spænder over Tiden til 1813, og det kan ventes, at der vil følge i hvert Fald tre Bind endnu. Hvis Linvald naar at fuldføre sin Plan, vil han altsaa som Forfatter høste Førstegrøden af det store Udgiverarbejde, han leder. En stor og forpligtende Lykke.

En Historiker har intet Program — ud over at sige Sandheden, som han ser den. Man tør af Hjertet advare mod at opstille alt for bestemte Synspunkter, før man har gjort sig til Herre over Stoffet. Strengt taget er derfor Linvalds indledende Afsnit risikabelt. En stor Ting, om han i sit Værks sidste Kapitel kan give os Christian VIII.s Psykologi. Det maa imidlertid erkendes, at han her i første Bind i det hele har nøjedes med en tilladelig Placering, og at den er saa kyndig og rammende, som man kan vente det af en Skribent med hans Forudsætninger — med sit Kendskab til det 18. Aarhundredes Udgang og sine slesvigske Studier fra det 19. fatter han i et solidt Greb om den Gaade, der skal løses, Christian VIII.s Personlighed og dens Indsats i dansk og nordisk Historie. Maaske er han for tilbøjelig til at give Kongen Del i senere gunstige Udviklinger. Maaske — men det er ellers netop her, man skal søge Christian VIII.s Betydning. Han skabte intet nyt, og det, han tog Tiltag til at skabe, fik Liv under andre Former end hans, men just ved sin Personligheds balancerende Venten og Tvivlen kom han til at udligne og forbinde paa Omraader, hvor andre vilde have forkludret. Det er vist, som Linvald siger, at han havde gjort ubodelig Skade — jeg mener baade politisk og nationalt — hvis han havde begyndt sin Regering med at give en fri Forfatning. Det er ogsaa rigtigt, naar Linvald erkender Kongens Berettigelse til at søge at svække Oppositionens Brod ved en »liberal Enevælde«s sociale og økonomiske Reformers, men det er uhistorisk, naar han kalder Forsøget haab-

løst. Hvad er haabløst? Er en Politik haabløs, fordi den gaar ud paa gennem Udsættelsen at jævne og forberede? Er kun det berettiget, der under viftende Faner og bragende Leveraab fører til et forud afstukket Maal? Det sidste er unægtelig lettest at eftervise. Det første kan ad hundrede smaa Veje skabe varig Historie. Det blev Venstres Lykke under Forfatningskampen, at det blev tvunget ind paa den sidste Vej. Det var Estrups Brøde, at han kun vilde slaa Bom.

Jeg vilde i Lys af de senere Begivenheder snarest give Christian VIII større Ære end Linvald. Martsrevolutionens Historie ud fra de dybeste Forudsætninger er ikke skrevet endnu. Linvald siger, at det først var Slesvigholstenernes Oprør, der gjorde det indlysende for det samlede danske Folk, at Enevælden havde mistet sin Livskraft, og at Folkestyret maatte overtage Ansvaret for dets Frihed. Ja, det nationale og det politiske spillede i disse Uger sammen i en forrygende Hasard. Begge stundede mod Forløsning, men til ulige Tid. Man kan mene alt det stolte man vil om national Begejstring — i snæver Pagt med sund Fornuft er den sjælden. Som det gik, kunde det have gaaet meget værre. Men ogsaa bedre. Vi kunde have reddet en Junigrundlov af større Rodfæstethed og Levedygtighed og undgaaet en Række beskæmmende Kampe. Det er unyttigt at sige »hvis« — men maaske var det lykkedes os under en længere levende Christian VIII.

Alt dette er Ræsonnementer og Muligheder. Men man nævner ikke Christian VIII uden at komme ind paa sligt. I og for sig er det jo ikke netop det, første Bind af Linvalds Bog skal give os. Den har da unægtelig ogsaa meget mere. Kan der i Indledningen være Steder, hvor Rigsarkivaren synes lidt for kategorisk, skal det siges, at hans Bog i øvrigt er i udpræget Grad den redelige og forsigtige Forskers. Det er dens største Ære, og den er ikke ringe. Forhaabentlig vil den bevare dette Prædikat Værket igennem — med des større Myndighed vil Forfatteren kunne trække de brede Linier op til sidst.

Linvalds første Bind har Undertitlen »Den unge Prins«. Det fortæller i tre Afsnit om Tiden 1786—1813: Barndom og Opdragelse 1786—1803, Oplevelser i Ungdommen 1803—1807 og i Krigens Aar 1807—1813. I en stofmættet, behersket Fremstilling, der giver sig Tid til Forklaring af Baggrund og Perspektiver, skildrer Linvald en begavet ung Mands Udvikling, indtil Livet gav ham den første store — og da for Alvor store — Opgave: Ansvaret for Norge. Der er meget at fremhæve og glæde sig over her. Jeg vilde nævne Undervisningens Historie, Forlovelses- og Ægteskabsskildringen, Kunst og Videnskab. I de senere Afsnit

om Prinsens politiske Udvikling og hans Forsøg paa Indgreb i Udenrigssagerne er der Paavisninger og Iagttagelser af stor Interesse, men hist og her synes Forfatteren ikke at have trukket Baggrunden tilstrækkeligt klart op til, at Læseren faar det fulde Udbytte. Saaledes synes Skildringen af det svenske Tronfølgervalg 1809 ikke helt tilfredsstillende. Men det er i Fortællingen om disse Aar ubestridelig lykkedes Linvald ved Kombination af ældre og nyt Materiale at belyse Prins Christian Frederiks politiske Udvikling i Aarene før 1813 og vise, hvorledes han modnedes til sin Opgave. Ikke alene havde han i almindelige udenrigspolitiske Spørgsmaal tilegnet sig en Opfattelse, der gik stik imod Kronprins Frederiks fransk orienterede Politik, han havde ogsaa under Carsten Ankers Paavirkning og ved Selvstudering vundet et Syn paa Norges Ret og Værdi, som kunde blive afgørende for hans Optræden der i Landet. Da Fremstillingen standser ved Prinsens Komme til Norge Maj 1813, har Linvald paa flere Punkter nøjedes med at stille Problemerne op. Det vil vise sig, om han har afgørende nyt at føje til den norske Historie-skrivnings Fremstilling af Skæbneaaret.

Første Bind af Linvalds Bog bringer en hel Del nyt, mest i Enkeltheder. Med spændt Forventning vil man afvente de kommende. Formodentlig vil især Værkets sidste Halvdel give Nyheder. Efter at Prinsen 1831 var kommet ind i Gehejmestatsraadet, giver Dagbøgerne Referater af dettes Møder, som træder i Stedet for de senere Statsraadsprotokoller, og fra Tronbestigelsen er Dagbogen maaske den vigtigste Kilde til Kongens Historie. Alle vi, der ønsker Klarhed over 1848—49, kan kun haabe, at Rigsarkivaren hurtigst muligt vil naa til disse Forberedelsens Aar eller rettere, de Aar, da noget forberedtes, som væltedes over Ende i Marts 1848.

Povl Engelstoft.

Th. A. Müller: Den unge Ludvig Holberg. 1684—1722.

Kbh. 1943. 380 Sider.

I mangfoldige Aar har alle vidst, at Lektor Th. A. Müller forberedte en stor Holberg-Monografi. Kundskaben herom har uden Tvivl holdt en og anden tilbage fra at forsøge noget lignende. Man nøjedes med Haandbogsframstillinger — som Vilh. Andersens og Francis Bulls —, smaa og populære Levnedstegninger — som Karl Mortensens fra 1925 — og Specialstudier over Holbergs Biografi og Forfatterskab. Det maa beklages. Det er bydende nødvendigt for et Kultursamfunds Selvbekræftelse, at dets største